

Tilburg,

tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt driemaal per jaar

Jaargang 32, nr. 1
april 2014

Uitgave
Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgoed
K.v.K.: S 41096029 • ISSN: 0168-8936

www.historietilburg.nl

Redactie
Ronald Peeters (eindredactie)
Astrid de Beer
Sander van Bladel
Jeroen Ketelaars

Redactiesecretariaat
Ronald Peeters
Montfortanenlaan 96
5042 CX Tilburg
rpeeters@historietilburg.nl

Abonnement
€ 16,50

Abonneren door overmaking op de
rekening van de Stichting
tot Behoud van Tilburgs
Cultuurgoed te Tilburg
IBAN: NL69 INGB 0005 6255 54
BIC: INGBNL2A
onder vermelding van
'abonnement 2014'
Losse nummers
verkrijgbaar in de boekhandel (€ 5,50)

Opzeggingen abonnementen
voor einde kalenderjaar
schriftelijk via
abonneren@historietilburg.nl
of Beeklaan 57, 5032 AB Tilburg

Omslagfoto:
Muurkrant nr: 29
van 1 mei 1979
(coll. RAT)

Vormgeving
Ronald Peeters

Opmaak en druk
Gianotten Printed Media, Tilburg

Ten geleide

De nieuwe jaargang van tijdschrift *Tilburg* gaat van start met enkele personele wijzigingen in de redactie. Na zich vele jaren belangeloos voor dit blad te hebben ingezet, hebben redacteuren Henk van Doremalen en Rob van Putten besloten hun plaatsen ter beschikking te stellen aan een 'nieuwe lichter'. De redactie van tijdschrift *Tilburg* en het bestuur van de uitgever, de Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed (SBTC) wil de twee vertrekkende redacteuren heel hartelijk danken voor de vele inspanningen die zij al die jaren voor het tijdschrift hebben verricht. Toch betekent dit gelukkig geen echt afscheid van Henk van Doremalen en Rob van Putten. Zij blijven namelijk actief binnen het SBTC-bestuur en in die hoedanigheid zullen zij dit tijdschrift op de voet blijven volgen.

Redactie en bestuur zijn blij dat twee zeer kundige personen zich bereid verklaard hebben om de vrijgekomen plekken in de redactie voor hun rekening te nemen: Astrid de Beer en Sander van Bladel. Zij zijn zeer goed bekend met het doen van historisch onderzoek en zijn beroepsmatig bovendien goed thuis in de archiefwereld. Wij heten hen van harte welkom.

Rob van Putten publiceert in dit eerste nummer van de nieuwe jaargang een uitgebreid artikel over lakenververijen in Tilburg in de negentiende eeuw en nieuw redactielid Astrid de Beer heeft samen met Mirjam Heijs een boeiend artikel geschreven over muurkranten in Tilburg. Verder vindt u in dit nummer onder andere een verhaal van Jacques de Bakker over Adriaen en Gosewinus Bernage en een bijdrage over olympisch ruiter Charles Pahud de Mortanges.

De redactie

Inhoud

- 3 **Rob van Putten**
Lakenververijen in Tilburg in de 19e eeuw
- 11 **Astrid de Beer en Miriam Heijs**
Geen censuur op de muur! De muurkrant in Tilburg 1978-1995
- 19 **Jacques de Bakker**
Adriaen en Gosewinus Bernage. Vader en 'onnozele' zoon als drossaard en secretaris van de heerlijkheid Tilburg en Goirle
- 23 **Jeroen Ketelaars**
Charles Pahud de Mortanges: ook een beetje 'van Tilburg'
- 25 **Tilburg kort**
Tilburg signalement LXXVI
Vijftig jaar rechten in Tilburg
Het Verhaal van Tilburg
IJshockeyboek

Geen censuur op de muur!

De muurkrant in Tilburg 1978-1995

Astrid de Beer en Mirjam Heijs*

* Astrid de Beer studeerde Geschiedenis en Taal- en Cultuurstudies aan de Universiteit van Utrecht. Zij werkt momenteel bij Regionaal Archief Tilburg. Mirjam Heijs is werkzaam bij Regionaal Archief Tilburg op de beeld- en geluidafdeling.

“Stadhuis bekend corruptie”, “Van der Lee steelt”, “Kantelberg koele killer”, “Vrouwen uitgekleeft”, “Wethouder wil hogerop”, “Foute Wouten”, “Eén Brokx ellende”: In de jaren 1978-1995 verschenen met grote regelmaat zeefdrukaffiches met pakkende koppen op de Tilburgse muren, geplakt op in het oog springende plaatsen zoals fabriekspoorten, bushaltes, brievenbussen, bij ingangen van openbare gebouwen of in drukke winkelstraten. In het depot van Regionaal Archief Tilburg ligt een aanzienlijk deel van deze muurkranten opgeslagen; grote formaten, gedrukt op slechte kwaliteit papier en summier beschreven.

De Tilburgse muurkrant was een exponent van een ontwikkeling die in de jaren '60 begon. De oude politieke en kerkelijke structuren en opvattingen voldeden niet meer. De Tilburger was op zoek naar nieuwe wegen om zich te uiten en te manifesteren. De Tilburgse samenleving, samen met de rest van Nederland, transformeerde naar een nieuwe situatie. De Tilburgse muurkrant heeft daar een belangrijke rol in gespeeld.

Tilburg in transitie

Eind jaren '60 en begin jaren '70 was de wereld in een revolutionaire stemming: Vietnam, Flower Power, Provo, stakingen. In Tilburg stond de samenleving misschien wel extra op haar grondvesten te trillen: de snelle ontkerkelijking kwam in het altijd zo roomse Tilburg hard aan.¹ Bovendien waren er de sociaaleconomische ontwikkelingen in de stad die een kentering veroorzaakten. De textielindustrie liep ten einde: werkloosheid en armoede waren het gevolg. Daarnaast hadden de plannen van burgemeester Becht (Cees de Sloper) de stad behoorlijk overhoop gehaald. Arbeiderswijken werden gesloopt, er was geen inspraak en de bevolking werd met een kluitje in het riet gestuurd.²

In de ontwikkeling van de Tilburgse actiecultuur is de hogeschoolbezetting in 1969 een ijkpunt. Mede door de studentenopstand vond het linkse denken ook in Tilburg een vruchtbare bodem. De studentengezelligheidsvereniging Posjet werd na de bezetting meer en meer in gebruik genomen als een open jongeren-centrum. Diverse werkgroepen, actiegroepen en discussiegroepen vonden er een plek: het Politiek Kafee, alternatieve hulpverlening zoals een Kerst-Inn, het steuncomité Nieuw Dennendaal, Kunstenaars voor Vietnam en het Tilburgs socialistisch koor SoLIEDair. Iedereen was welkom, er was volop discussie en niet te vergeten ook muziek, toneel, moderne kunst. De discussie en vrijheid in Posjet zou een belangrijke rol gaan spelen in de eerste jaren van de muurkrant.³ Katalysator was het voornemen van het college van B&W om in het kader van de stadsontwikkeling een snelle verbinding aan te leggen tussen de binnenstad en nieuwbouwwijken in Tilburg-Noord. Dit zou ten koste gaan van de arbeiderswijk Groeseind. Samenwerking tussen actievoerders, krakers, studenten en bewoners onder de noemer “Tilburg Total Loss” leverde uiteindelijk op dat het hele plan werd afgeblazen.⁴ Er ontstond een verwevenheid en wederzijdse betrokkenheid tussen stad en studenten.

Op 17 januari 1975 werd het Tilburgs Aktiegroepen Overleg opgericht (TAO): ‘De dwarsverbanden tussen Posjet en andere hotspots in de stad waren door de breed gedragen acties tot een stevig netwerk uitgegroeid. De verbreding uitte zich in steeds meer gezamenlijke initiatieven en wederzijdse ondersteuning. (...) Het TAO bundelde de krachten van derde-wereld-

Extra editie
“Kantelberg koele killer”
van de muurkrant
(30 september 1980).
(Coll. RAT)

KANTELBERG KOELE KILLER

TOESTAND SLACHTOFFER ZORGWEEKEND

In het Elisabeth ziekenhuis wordt nog slecht gewaakt over de zorgvakkende toestand van Sander. Een bewoner van Noordheerling 66. Het pand is na twee jaar leegstaand gekraakt. Sander is het slachtoffer van de geldzucht van huisbaas en rijkshoofhouder KANTELBERG (oude Bezelsweg 6 Oirschot omg-1987). Volgens het ziekenhuis is Sander nog steeds blind. Hij krijgt kunstmatige voeding omdat het gif zijn slindarm en maag heeft aangestast.

ZÉER GEVAARLIJK GIF

Rijkshoofhouder KANTELBERG gooit het gif formaline naar binnen. Volgens de adviesgroep arbeid en gezondheid in Utrecht is dat heel gevaarlijk. Het goedje is explosief en geeft onmiddellijk ademnood. Het kan long- en ademvervalsaken. Daar zaigen je longblaasjes vucht op. Je verdrinkt in je eigen lichaamsvocht. Volgens het ziekenhuis kan dat bij Sander ook gebeuren.

WONINGNOOD

Niemand kan het lege pand Noordheerling 66 huren. KANTELBERG wil 'leeg' waken op een vette prijs. Maar in een stad met 10000 woningzoekenden is het nog maar dat daklozen lege panden bewoonbaar maken. Voor KANTELBERG staat dan de Noordheerling alleen maar een hoop speculatie geld. Geen misdaad is hem te gering om dat binnen te slepen.

MUURKRANT TILBURG
EXTRA EDITIE 30-9-'80 POSTBUS 814

POLITIE STEUNT SPEKULANTEN

Iedereen denkt natuurlijk dat de politie onmiddellijk de bewoners is komen beschermen. Mis! Terwijl Sander naar het ziekenhuis wordt gebracht presenteren uniformen het om KANTELBERG vrij weg te laten rijden. Dit is vooral vreemd omdat KANTELBERG al tot drie maanden heeft geprobeerd de bewoners te molesteren of vergiftigen. Tas na allarmerende berichten uit het ziekenhuis gaan uniformen wat in de rijkshoof wuiffelen. Alle bewijsmateriaal is dan zo goed als weg. Tas waren later heeft KANTELBERG een verklaring of te leggen.

WIE WIL DAAR NOG LESSEN

KANTELBERG heeft het vier maanden gevangenisstraf achter de rug. Omdat hij voor een half miljoen sociale premies van zijn personeel heeft ontrokken. Ook benadeelt hij klanten met te korte en slechte lessen. Jaarop- mensen zouden en hij dit nu verdient. Ondersteun de krakers en geef je op voor de alarmlijst Postbus 814.

... daarom zouden we deze profiteur nog langer steunen. Op het 476 van het telefoonboek staan nog 2 andere rijkshoofden.

Aangeplakte muurkrant
nr. 92 in de Willem II-straat
in 1981.
(Foto Ekke Feldmeijer,
coll. RAT)

groepen, culturele groepen, initiatieven op het gebied van bouwen en wonen, trefcentra, onderwijsgroepen, politieke partijen en diversen, welke laatste de grootste categorie vormde.' Het TAO was bedoeld als platform voor informatie en communicatie. Voor de verspreiding van de informatie werd voorlopig eerst gekozen voor een nieuwe rubriek in het reeds bestaande *Trefcentrum Bulletin*.⁵

De muurkrant in Nederland

Muurkranten zijn 'door niet-journalisten geschreven en getekende, op een muur opgeplakte kranten, b.v. in scholen en fabrieken, gewoonlijk met kritiek op de gevestigde orde', aldus Van Dale. Deze beschrijving dekt de lading niet helemaal. In zijn scriptie 'openbaarheid tegen de muur' over de Arnhemse muurkrant geeft W. Möller een uitgebreidere beschrijving: 'muurkranten zijn grote plakkaats geplakt tegen muren van openbare gebouwen, elektriciteitshuisjes of andere in het oog vallende plaatsen.' Hij vervolgt: 'De berichten zijn kort, hun inhoud is agiterend: ze roepen mensen op het ergens niet mee eens te zijn, ergens tegen te protesteren, tenminste erover te discussiëren. Meestal handelen ze over bewuste nalatigheden of manipulaties van politici, ondernemers, bedrijven.'⁶ De woorden 'antikapitalistisch' en 'anoniem' zijn ook onlosmakelijk verbonden aan de muurkranten, hoewel ze in beide beschrijvingen niet genoemd worden.

In 1970 ontstond de Muurkrant Utrecht uit de linkse studentenbeweging van de jaren '60. De krant was bedoeld als middel tot politisering, het aanvallen van de rechtse ideologie en de kapitalistische tegenstellingen. Zij werd geschreven voor 'niet-bezitters, mensen met een lage positie in de maatschappij.' Onderwerpen en schrijfstijl moesten daarom 'direct aanspreekbaar' en 'ondubbelzinnig duidelijk' zijn. Uitgangspunten waren agitatie en propaganda. Door het openbaar maken van verzwegen informatie wilde de muurkrant de mensen weer aan het denken te zetten. De nadruk lag op lokaal nieuws. De muurkrant ambieerde een voorhoedefunctie bij de vorming van

een links stadsfront, waarin verschillende progressieve politieke partijen en andere organisaties zouden participeren. Zij wilde 'een activerende bijdrage leveren aan de strijd die moet leiden tot een rechtvaardige maatschappij waar het bezit van de productiemiddelen en de macht gemeengoed is en ieder gelijke rechten en kansen heeft.'⁷ In het Utrechts Muurkrant Kollektief waren jongeren uit verschillende 'flink linkse' stromingen vertegenwoordigd. Ieder had een taak en door circulatie van taken werd vergaande specialisatie voorkomen. De muurkrant wilde niet afhankelijk zijn van individuen; alle leden moesten leren schrijven, plakken, drukken. De organisatie was verdeeld in werkdelingen en discussieafdelingen die het beleid bepaalden. De besluitvorming was democratisch. De muurkrant was onafhankelijk, anoniem, herkenbaar, opereerde via een postbusnummer en verscheen eenmaal per week op vaste plekken. De vormgeving was eenvoudig en helder. Machinaal getypte tekst was uit den boze; dat leek teveel op een mededeling van de directie.

Later ontstonden de Arnhemse (1975) en de Leidse (1976) muurkrant. Eind maart 1978 startte de Tilburgse muurkrant. Samen met Utrecht vormden de muurkrantorganisaties van Arnhem, Leiden en Tilburg de harde kern van de Nederlandse muurkrantbeweging, ze hadden ongeveer dezelfde organisatievorm en politieke doelstellingen. Zij participeerden gezamenlijk in het Landelijk Overleg Muurkranten (LOM). Samen stelden ze de brochure 'uitgangspunten Muurkrantorganisaties Nederland' op waarin de ideologie en de voorwaarden voor een muurkrant beknopt werden aangegeven. Ook in Nijmegen, Maastricht, Groningen, Dordrecht, Rotterdam en Eindhoven verschenen muurkranten, al hadden deze aanzienlijk minder revolutionair elan dan die van de harde kern. 'Een Muurkrant oprichten is geen kattenpisp', zo is te lezen in de propagandabrochure, 'Dat vergt vooraf al een min of meer duidelijke politiek plus een grote hoeveelheid energie. Dat is dan ook de reden dat er nu nog maar een handvol echte muurkrantorganisaties draaien.'⁸

De Tilburgse muurkrant

De groep van de Tilburgse muurkrant bestond uit mensen van divers progressief links plimage: Communistische Eenheidsbeweging Nederland Marxistisch Leninistisch (KEN(ml)), Socialistische Partij (SP), Rode Jeugd, Pacifistisch Socialistische Partij (PSP), anarchisten en allerlei actiegroepen. Men kende elkaar via die acties, bijvoorbeeld van bijeenkomsten voor El Salvador, Nicaragua, tegen kernenergie, Woensdrecht, de krakersbeweging, munitietrein. De kracht van de Tilburgse muurkrant en het activisme was dat in Tilburg allerlei groeperingen samenwerkten: sinds 1975 in het Tilburgs Aktiegroepen Overleg, maar eerder al in Jongerencentrum Posjet. Iedereen zette zijn of haar talent in om acties te ondersteunen; studenten van de tekenacademie zetten hun beeldend vermogen in, bijvoorbeeld door het maken en zeefdrukken van affiches. De Actiegroep Huisvesting

Jongeren (AHJ) zocht naar middelen om informatie te verspreiden. Het idee was een infokrante te maken of een muurkrant. Een paar jaar eerder was het idee van een muurkrant nog geparkeerd, maar nu leek de tijd rijp.⁹ Contacten werden gelegd met de muurkrantorganisaties van Leiden, Arnhem en Utrecht. Deze zorgden voor ondersteuning met schrijven, het opzetten van een drukkerij etc. Studenten van de tekenacademie zetten zeefdrukkerij De Rode Zeef op.

Op 30 maart 1978 verscheen de eerste Tilburgse muurkrant, met de kop "ziekenfonds sloop." Diezelfde dag stuurde de muurkrant (per adres Heuvelstraat 139) een brief aan de Tilburgse organisaties en actiegroepen: 'Beste mensen, zoals jullie inmiddels wel gemerkt hebben is Tilburg een oppositie-middel en een organisatie rijker, en wel een muurkrant. De muurkrant Tilburg richt zich met haar inhoud vooral op de werkende bevolking. Op tal van plaatsen in deze maatschappij is het met name de werkende klasse die op tal van terreinen gekonfronteerd wordt met uitbuiting en onderdrukking. Als we naar de werksituatie van de mensen kijken dan zien we dat in Tilburg op een beroepsbevolking van ruim 40.000 mensen er 5.000 als officieel werkeloos staan geregistreerd. Het gros van deze werkeloze arbeiders is in de wol-industrie werkzaam geweest. Zij zijn op straat komen te staan omdat Tilburgse fabrieks-eigenaren á la van Puyenbroek o.a. in arme landen jonge meisjes bereid vonden zich aan hun te verkopen voor weinig geld zodat het werk uit Tilburg daar heen verplaatst is. Bezien we de woonsituatie dan zien we dat tal van mensen (o.a. jongeren) geplaagd worden door woningnood en hoge huren. Dit terwijl er meer dan duizend woonruimtes leegstaan en huisjesmelkers de kans krijgen zich aan de woningnood te verrijken. Weer op andere terreinen zien we dat de winstzucht van elkaar bekonkurrerende fabrikanten leidt tot vergiftiging van het milieu en de mensen die daarin moeten leven. Dit produktie-systeem (...) brengt overvloed voor enkelen een beetje welvaart voor meer, maar een minimaal bestaan voor velen en zelfs gebrek en ellende voor het gros van de wereldbevolking.

Aan de strijd voor de verandering van dit politieke en economische systeem (...) neemt de muurkrant Tilburg actief deel. In onze artikelen trachten we aan de hand van concrete voorvallen de tegenstellingen die tussen de grote groep van de werkende mensen en het handjevol bezitters bestaat bloot te leggen (...) De muurkrant Tilburg is een niet-partij-gebonden organisatie die bereid is iedere beweging die bovengenoemde strijd vooruit helpt en de positie van de werkende klasse versterkt te ondersteunen.¹⁰

De organisatie van de Tilburgse muurkrant vertoonde veel overeenkomsten met die van Arnhem, Utrecht en Leiden. Een centrale groep hield toezicht op de inhoudelijke en technische organisatie van de muurkrantactiviteiten en kwam minimaal wekelijks bij elkaar. Binnen de centrale groep was er een driedeling van taken: de interne organisatie, de externe organisatie en de politiek. De interne organisatie hield zich bezig met inhoudelijke en technische taken. Tijdens discussiebijeenkomsten bespraken de deelnemers de inhoud van de kranten, andere muurkrantactiviteiten en voerden discussie over politiek relevante zaken. De redactie hield regelmatig vergaderingen en zorgde voor een goede verslaglegging. Zij hield een archief bij, zorgde voor de opbouw van een informantennetwerk en het tijdig afleveren van de stukken.

De groep lay-out zorgde voor het aanleggen van een fotoarchief, het onderhoud van materiaal, beheerde de stencilmachine en maakte de mini-muurkrant, een handzamer gestencild formaat. De mensen van de drukkerij hielden zich bezig met de bouw van een reservedrukkerij, onderhoud van het materiaal, het ontwikkelen van nieuwe technieken en het tijdig afleveren van stukken. Ook hier waren geregelde werkbijeenkomsten en verslaglegging belangrijk. De externe organisatie hield zich bezig met de verspreiding van de 'grote', van de mini, de werving van nieuwe medewerkers, het voorbereiden van acties en de controle van de in- en uitgaande post.¹¹ De afdeling 'politiek' hield zich o.a. bezig met scholing.

De muurkrant nr. 54 van 1 mei 1980. (Coll. RAT)

Luud de Brouwer

“Begin jaren ‘80 studeerde ik aan het Mollerinstituut. Via studiegenoten die geschiedenis en maatschappijleer studeerden, raakte ik betrokken bij de actie en de muurkrant. Als je iets wilt bereiken dan moet je niet aan tafel gaan zitten praten, maar actie ondernemen. Aan het eind van mijn middelbare schooltijd ontwikkelde ik linkse sympathieën en dacht erover om dienst te weigeren, wat ik later ook gedaan heb. In de actiewereld deelde je emoties en idealen: we waren tegen het kapitalisme, de leegstand terwijl er zoveel woningnood was, tegen huisjesmelkers, en tegen het CDA. Dat was toen de dominante partij in Tilburg en Nederland. Ik sympathiseerde ook met de links-extremistische Rote Armee Fraktion in Duitsland, de Rode Brigades in Italië en het anarchisme. Het moest allemaal anders.

Ik woonde toen in een (studenten)huis in de Leenherenstraat. Dat huis zat in een ‘belboom’: Als er een ontruiming dreigde of als er mensen van ons opgepakt waren, kregen we een telefoontje. Wie aanwezig was en wilde, vertrok dan zo snel mogelijk naar de aangewezen plek om te protesteren, demonstreren of bezetten. Zo zijn we bijvoorbeeld naar Den Bosch gegaan om te demonstreren tegen de sloop van de Pedagogische Academie, maar heb ik ook een nacht doorgebracht in het Cenakel in Tilburg. We demonstreerden bij de opening door koningin Beatrix van het nieuwe Sint Elisabethziekenhuis. Verder heb ik meegelopen in de vredesdemonstraties (o.a. tegen de kruisraketten) in Den Haag en Amsterdam en geprotesteerd tegen de invoering van het collegegeld. Ik was ook aanwezig bij het kraken van een huis in de Poststraat.

Mijn huisbazin was nogal actief bij de muurkrant. Zij schreef een tijdlang de muurkrant. Dat gebeurde in het huis. De beschreven ‘moedervellen’ gingen vervolgens naar de drukkerij waar de muurkrant werd gezeefdrukt. Waar dat was weet ik niet. Plakken was illegaal, je riskeerde een fikse boete als je betrapt werd. Onwetendheid was dus eigenlijk een zegen; als je niets wist kon je ook niets verraden. Nadat de muurkranten waren gedrukt, moesten ze gevouwen en verspreid worden. Dat vouwen gebeurde op een bepaalde manier om ze goed te kunnen plakken. Ik heb de kranten gevouwen, verspreid en geplakt. Dat plakken deden we met twee personen, dat was handiger en veiliger. Als het donker was gingen we gewapend met kranten, behangkwest en behangselplak op pad. Ja, je liep risico, maar persoonlijk heb ik daar nooit mee te maken gehad. Ik vond het net een spannend jongensboek.”

Nadat de voorredactie besloten had een onderwerp uit te diepen, werd de informatie gecontroleerd op waarheidsgehalte, “want we kunnen het ons niet permitteren om fouten te maken of onwaarheden te schrijven”, aldus muurkrantmedewerker Kees in een interview voor Radio Tilburg. De gecontroleerde en eventueel aangevulde informatie kwam vervolgens bij de redactie, die de artikelen schreef. De vorm van de teksten was aan regels gebonden. Als schrijver kreeg je maximaal honderd woorden tot je beschikking om de boodschap over te brengen. Het moest in elk geval zo kort en compact mogelijk. Stevig taalgebruik en een confronterende kop zetten de toon van de artikelen. De persoonlijke aanval ging de redactie niet uit de weg. Dat leidde tot teksten die regelmatig tot opschudding en kwaadheid leidden bij de gevestigde orde. De discussies op de redactie waren vaak heftig maar uiteindelijk moest er iedere veertien dagen een krant uitkomen. De redactie moest knopen doorhakken en legde achteraf verantwoording af over de inhoud aan een grotere groep betrokkenen. Tijdens deze vergadering droegen de deelnemers ook nieuwe onderwerpen aan voor de volgende edities.

Nadat de schrijvers hun werk hadden gedaan, gingen de teksten naar de drukkerij. De locatie van de zeefdrukkerij was geheim. Voor het geval De Rode Zeef ontdekt zou worden, was er ook een reservedrukkerij ingericht. Het drukken gebeurde handmatig, krant voor krant, op (doorgezaagde) restrollen van kranten. Na het drogen moesten de kranten gevouwen en verspreid worden onder de plakkers. Het plakken gebeurde bij voorkeur ‘s ochtends vroeg of overdag. Tilburg was ingedeeld in wijken. De plakkers waren gespecialiseerd om kranten zo goed mogelijk tegen de muur te plakken. Om het papier moeilijker van de muur af te krijgen, werd ook wel waterglas gebruikt. Per wijk werd in tweetallen gewerkt: de een stond op de uitkijk, de ander plakte. Als de krant eraf getrokken of gekrabd was, moesten de plakkers een nieuwe ophangen. Plakken was strafbaar (art. 63, lid 2 van de APV), voorzichtigheid was dus geboden. Het kwam voor dat plakkers werden opgepakt en een nacht in de cel moesten doorbrengen. In de brochure *Hulp tegen de smeris* geeft de muurkrant adviezen wat je moet doen als je opgepakt wordt. In het stencil ‘enkele suggesties mbt het plakken van muurkranten’ staan ook

tips om de politie te demoraliseren, zoals per ongeluk de pot met lijm om laten vallen in de politieauto of per ongeluk de agent met lijm besmeuren, 'dit verhoogt de walgingsdrempel en maakt dat ze niet graag plakkers oppakken.'¹⁷

Muurkrant en actiecultuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het is een symbiose die vanzelf spreekt. De muurkrant deed regelmatig verslag van gevoerde acties of kondigde die aan. De artikelen in de muurkrant gaven soms ook aanleiding om in actie te komen. De actiewereld in Tilburg was sterk verbonden. In het TAO waren al vroeg allerlei contacten gelegd en daar kwamen misstanden aan de orde die in sommige gevallen uitmondten in acties. Sommige kwesties stonden jarenlang op de agenda van de actievoerders en de muurkrantredactie zoals de voortdurende woningnood in combinatie met huisjesmelken en kraken, zoals de acties tegen Kantelberg ("Kantelberg koele killer", 1980). Ook de onderbetaling en uitbuiting van personeel stelde de muurkrant aan de kaak, zoals bij Kalfus ("Geld zat bij Kalfus", 1990). Ook de atombewapening en milieuvervuiling

Aangeplakte muurkrant nr.
5 van 26 mei 1978 in de
Vincentiusstraat. (Coll. RAT)

waren regelmatig terugkerende thema's. Dit waren geen typisch lokale zaken maar ze kregen wel een eigen invulling in de Tilburgse context.

De reactie van de gevestigde orde

"Mannaerts een te domme CDA-er" stond er eind mei 1978 met dikke letters te lezen op de Tilburgse muren. In nauwelijks honderd woorden kwamen Mannaerts dubieuze gymnasiumdiploma, zijn intelligentie (zelfs te dom voor het CDA), alcoholisme en vriendjespolitiek aan de orde. De gemeenteraad gaf deze vijfde muurkrant behoorlijk wat reuring, Mannaerts was des duivels en dreigde met harde maatregelen tegen de muurkrant. Hij wilde namen hebben: "Jij kent ze en ik wil ze een proces aandoen", herinnert oud-gemeenteraadslid en wethouder Jan Timmermans zich nog. "Een aantal van mijn studenten (Timmermans gaf les op de Pedagogische Academie te Tilburg, AdB) was betrokken bij het maken van de muurkrant, dat wist ik. Ook burgemeester Letschert en CDA-wethouder Miet van Puijenbroek, beiden regelmatig het lijdend voorwerp van de muurkrant, konden nogal giftig worden omdat ik niet wilde zeggen wie het waren. Maar ik heb nooit iets gezegd." Naar aanleiding van dezelfde muurkrant nr. 5, die nog mild van toon was, kwamen bij het college van B&W brieven binnen van geschrokken raadsleden: 'vindt het College niet dat de inhoud van deze kranten beneden alle normen van democratisch fatsoen is er erop gericht is personen in het openbaar in hun persoonlijke sfeer te treffen? Is het College niet van mening dat door dit soort publicaties een regelrechte ondermijnende aanval wordt gedaan op het democratisch functioneren van het College, de ambtenaren en de Raad? Is het College van plan om zeer snel aan dit soort activiteiten, die met vrijheid van drukpers en meningsuiting niets meer van doen hebben, een einde te maken, vooral omdat zij kunnen uitgroeien tot een gevaar voor de persoonlijke veiligheid van vele burgers in onze Tilburgse samenleving? Wil het College ons politieapparaat zoveel mogelijk steunen en kracht geven om deze activiteiten tot in de wortel uit te roei-

VETTE FRIET IN TILBURG

Afgeplaten vrijdag zitten ruim 80 notabelen uit Tilburg en Brugge bijeengekropen op het stadhuis. Ze sloot zich bijeen aan de balustrade in de vorm van een slootje en haagje. Onderaan hebben ze wat over 'stadsvernieuwing' en 'inspraak'. Hiervoor is een bus vol hogemeters uit Brugge aangevoerd. Ze wijzen van beton en winst van Tilburg leven hoe je de stad afbreut met inspraak, anders wordt het volk toch kocht blijft. Brugge heeft nog een ouderwets gezellig centrum en woonwijken. De industrie zeurt al jaren om brude aanvoeren. Vandaar:

LES EEN

Tijdens de voorbereiding van het bestemmingsplan achter den Heuvel is er 'inspraak'. Geen parkeergarages, minder kantoren maar meer woningen, zeggen de bewoners. Na een jaar 'stilzwingen' komt de gemeente met een gewijzigd plan. 'Als belangen ook die van particulieren zijn, is dat goed mogelijk' onderling.

DE NAVO IN OORLOG

Nietblad schrijft: 30 jaar NAVO, 30 jaar geen oorlog in Europa. Met daarbij. NAVO landen hebben in totaal tussen 1945-1975 15 maal in andere landen ingegrepen.

KOM OP NAAR 1 MEI

dinsdag: 12.00 uur standjes + baks
20.00 uur film + spraken
+ muziek

IN POSTJET

BEWONERS OP DE TOCHT

'De specialisaties van het J.B.C. zijn het welen waard.' Dit staat te lezen in een advertentie van bouwbedrijf J.B.C. uit Best. Bovenstaande foto geeft een demonstratie van de luchtvermessing in een van de 9 flats in Stakthout. Sinds de bouw van Stakthout. Hier zijn 539, voornamelijk dakleze, gezinnen in opgestapeld. In 1963 zijn ze door sloop van beton uit de bouwmarkt verdreven. Ze zijn wezenloos van Bergen welk het licht ten op zyn werkzaam. 'Afhaken en welen zo snel mogelijk', hoorde alom. Jmmidels hebben de bewoners de afbraak van de slechte huizen al dubbel en dwars betaald. Nu weten nog afbraak en wederopbouw naar de afbraak worden. Rode kruis tenen zijn er te weinig, deze zijn allemaal al naar Libanon verchept. Waarschijnlijk wordt het van wisselwoning in de Reeshof voor 600 gulden.

MUURKRANT NR 28 Postbus 814
1 MEI '79

De muurkrant nr.29 (abusievelijk als nr.28 genummerd) van 1 mei 1979. (Coll. RAT)

en? Is het College bereid de Tilburgse bevolking te waarschuwen voor dit gevaar en hen te vragen alle medewerking te geven bij de bestrijding daarvan?¹⁸ Wat de raadsleden ook ergerde was dat de muurkrant in de Openbare Bibliotheek hing. De OB werd hierop aangesproken. Zij gaf te kennen dat zij het haar taak vond om informatie van allerlei aard ter beschikking te stellen en niet om daarbij censuur toe te passen, 'het betekent uiteraard niet dat de bibliotheek een standpunt inneemt.' Het college liet weten deze 'medewerking aan de verspreiding van die - anonieme - muurkrant zeer te betreuren.' In de Tilburgse gemeenteraad leidde de houding van de OB tot discussies of de subsidie aan de bibliotheek niet beter stopgezet kon worden.

De politie kreeg opdracht om grondig onderzoek te doen naar de muurkrant. In een vertrouwelijk rapport (d.d. 30 mei 1978) kon de inspecteur van politie De Kok melden dat Postbus 814 verzuurd was aan

de Stichting Blik en Veger Producties. Deze stichting was op 29 september 1976 opgericht met als doel 'het verschaffen van informatie aan jongeren en het bevorderen van de communicatie tussen jongeren, een en ander genomen in de ruimste zin. De stichting probeert haar doel te bereiken door onder meer het uitbrengen van publicaties.' Op crimineel gebied was er niets nadeligs bekend van het bestuur van Blik en Veger, op politiek gebied was van enkelen 'een al dan niet nauwe(re) relatie met de PSP bekend, terwijl één zich in het recente verleden heeft beijverd voor oprichting van het zg. "antirepressie-komité Tilburg."¹⁹

In Utrecht en Nijmegen plaatste de gemeente extra aanplakborden waarop geplakt mocht worden. De gemeente Tilburg ziet daar weinig heil in: 'de illegale plakkers zullen daarin een poging zien van de overheid om hun activiteiten te beperken; dat pikken zij zeker niet.' Enkele keren overweegt de gemeente toch een proef te nemen met een beperkt aantal aanplakborden op enkele strategische plaatsen in de binnenstad. In een bespreking hierover op 24 april 1981 laat burgemeester Letschert weten dat hij twijfels heeft over het werkelijke nut van het plaatsen van gemeentelijke aanplakborden, maar dat hij toch meent dat er een proef gewaagd moet worden om in elk geval "de burger" de idee te geven, dat althans gepoogd wordt dat kwaad enigermate in te dammen. Letschert laat weten dat hij er bezwaar tegen heeft als de aanplakborden ook zouden kunnen worden gebruikt voor het aanplakken van de muurkranten, 'maar dat zou wel als betrouwfeloos optreden voor de voeten geworpen kunnen worden', aldus de notulist.²⁰ De aanplakborden zijn er niet gekomen en ook suggesties om artikel 63 van de AVP aan te passen vonden weinig weerklink.

Het einde van de muurkrant

"Zolang er verzwegen nieuws blijft, blijft de muurkrant ook bestaan." Dat zegt muurkrantmedewerker Kees in 1988 bij Radio Tilburg tijdens een interview ter ere van de tiende verjaardag van de muurkrant. Op dat moment is de Tilburgse muurkrant de laatste overgebleven grote muurkrant in Nederland. De andere

ZE IS BRUIN EN WORDT GEBRUIKT

Brune ogen lang zwart haaren als het kan moete lezen. Dat zijn de meisjes die Madame van PUYENBROEK zoekt. Heten om mee te gaan in haar labriek in Lumbale. Deze madame wilt zo nu en dan een "lekkertje" naar Nederland. Ze zoekt ze een linnen als een prinses voor. Prinsessen van de familie Puy in Goude. Eenmaal in Nederland blijven de werkelijke bestellingen. Het personeel bestaat uit hoofdversterken in het meubelmaken van Truid van PUYENBROEK. Het langste man "meest" zijn zelf zellen en

rog wat van dat soort klusjes. Van deze klusjes wordt maal zo nog geld toegewezen (1.300,- per maand) voor en woning noemt Madame Puy. Dit bedrag moet het kind ook zo een beetje vrij heel in een van de otalaren in Goude bij elkaar verdienen. De verandering is langzaam. Deze zalige maatschappij kunnen Goude arbeiders meer of in goed. Heten zo worden zij omgekeerd. Van PUYENBROEK. De jarenlang voor de familie werden te betalen geweest. Heten alom "gevoel".

BETON EN WINST WIL FLAT OPLAZEN

De harde wind bedraagt de chloortoren hat Tilburg met de verkiezingsavond. Die Muurkrant 4 en 5. Dit is nog niet genoeg. Het toediening van B.V. mag B.P. om de Hollandslozen (noord) post onder de grote flat een bestemmingsplan bouwen. Na de ontwerpen wordt alles zwaartgebouwen binnen een afstand van 100 meter. In de flat waar het dierdicht gezinnee wonen zal dan geen leven meer zijn. Zo moeten de vreesen

een onbegrijpelijk parkeergarage - bezwaarschrift. Heten de garage kost vol water als het regent en level te weinig. Ze geeft B.P. te bereidwillig de garage te kopen. Ze geeft B.P. te betalen gelden voor dat lekke ding. Daarboven op mag al deze onzinnige nog een op alle uitkooptegen hoezeer gevaarlijke pompschakels bouwen. Een kan veel geld verdienen in Tilburg. In verrijden bewonen Beton I Wind als ze wijzen naar de flat een gemiddelde dertienwille installen. (Zie vorige Muurkrant). Dat het zwaar. Heten nu geen gevoel meer. Heten kost. Voor de rest liegen ze gewoon handop.

IN DE OLIE

B.V. in dien alle moeite om het petroleumconcern. Heten nu geen gevoel meer. Heten kost. Voor de rest liegen ze gewoon handop.

MUURKRANT Tilburgse editie Augustus voor redactie: abonnements postbus 814

De muurkrant nr. 11 van 18 augustus 1978. (Coll. RAT)

UNIVERSITEIT VOOR PAMPUS

De regering geeft steeds minder geld uit aan onderwijs op universiteiten, en steeds meer subsidie aan bedrijven. Dit doet ze om zo te voorkomen de werkloosheid te bevorderen. In werkelijkheid worden zo alleen de winsten verhoogd. De nieuwe vorm van regeringssubsidie is de innovatie. Dit betekent dat normaal ondernemers: Universiteiten moeten maar onderzoek doen in opdracht van de grote bedrijven. Het bestemmingsplan de universiteiten nieuwe dingen ontdekken voor de grote ondernemers om hun particuliere winst te verhogen. De innovatie is dus dubbele subsidie met minder werkloosheid. Want de onderzoekers komen n.p. de loontijd van de universiteit.

DE B.V. WETENSCHAP

De meeste afbrekers van deze klusjes nu die zijn V.P. en PHILIPS. Zo ontbult nu ten moeten meevallen. Het doel om heten nieuwe ondernemingen voor computers (E.S. chips). De V.P. krijgt zonder extra vergoeding nieuwe afbrekers voor kernenergie in het verloopgevoel. Heten bij elkaar kost heten belastingbetalers honderden verwezen miljoenen. Een stichting subsidie. De kopiebolletoes achter dit plan is professor HAGEDORN in de oorlog al PHILIPS-ontdecker. Als het zo doorgaat, maakt de regering de grote ondernemers niet alleen ene-dokter, maar ook nog directeur op de universiteit.

DE LANGE ARM VAN HASSAN

Rijk uit voor de spionnen van koning Hassan van Marokko. Deze verkrijkt ook wel AMICALES genoemd zijn ook ontbult in Tilburg. Heten landgevoel die opvalt voor zijn rechten wordt gerechtigd in de oorloggevoel van de geheime dienst van Marokko. Marokkanese arbeiders die familie in hun land opzoeken worden hard. Heten, onderbrengt ontbult en zelfs gemeentelid. Het ontbult op zoveel dingen die AMICALES zo hun landgevoel in het gewest van koning Hassan te Epen.

Madame HASSAN is geen luit van AMICALES maar heeft wel met het kind te regeren van Hassan. Heten nieuwe luit is de zijn regulatierestorering. Heten in haar werkt en geregten regent met afbrekende kousen om in te wonen en melje met twee woorden spreekt mag te blijven. Anders wordt in het land uitgevoel. Deze ge-relatierende kousen op van justitie peult al onder dubbele gevangenen door dog en nacht licht in de ceter. Heten allen bronnen.

Als ze hun ogen dichtdoen wordt het wel denken. Heten zo ten loep op te merken.

STOMP NIET AF STOMP TERUG!

Soldaten in Tilburg pikken de bezettingen met lousen. Ze welen twee de verloopgevoel van de wetten met zwaart gebouwen. Om deze eis kracht bij te zetten heeft de waken van milieuten (V.V.M.) op 22 augustus een demonstratie georganiseerd. Heten het zaven vanaf de Oude Markt naar Post.

muurkranten bestonden niet meer of waren in gewijzigde vorm verder gegaan. Mogelijk was de heterogeniteit van de aangesloten groepen en het feit dat men ondanks scherpe discussie toch open bleef staan voor elkaars ideeën en standpunten er de oorzaak van dat juist de Tilburgse muurkrant zolang bleef bestaan. De basis hiervoor werd al gelegd in de tijd van Posjet. De teloorgang van de Tilburgse muurkrant zette in na 1990. Er werden minder kranten gedrukt en geplakt, het principe van elke twee weken een krant werd losgelaten. Er vond een wisseling van de wacht plaats; de nieuwe generatie muurkranters hield er andere ideeën op na. De koppen uit deze periode werden minder scherp en radicaal, het revolutionaire elan van vroeger jaren leek verdwenen. De onderwerpen veranderden: vaker landelijk gericht en niet specifiek op Tilburg.

In 1995 komt er na 17 jaar een einde aan de Tilburgse muurkrant. De straten van Tilburg werden er een stuk saaier op, dat wel. Misschien was de muurkrant niet meer nodig? Misschien was er geen verzwegen nieuws meer dat openbaar gemaakt moest worden? Misschien beterden de huisjesmelkers hun leven, net als de politici? Misschien reden er geen chloortreinen meer door de stad? Welnee, was het maar waar. Tijden veranderen, stencilen en verspreiden hoefde niet meer, evenals muurkranten zeefdrukken en op de muren plakken. Internet nam voor een deel de rol van de muurkrant over. Via weblogs en Twitter kun je 24/7 je mening geven en tegen alles en nog wat agiteren en propageren. Op Internet kun je een petitie tekenen tegen een trein met gevaarlijke stoffen die binnenkort (of nu al?) door Tilburg heen dendert. En wat betreft huisjesmelkers: *De Spits!* van 12 maart 2014 kopt 'Hardere aanpak huisjesmelkers.' En nog altijd treedt de politiek niet effectief genoeg op. De Muurkrant is verdwenen, maar sommige misstanden bestaan nog steeds. Misschien is het tijd voor een digitale muurkrant?

Met dank aan Jan Timmermans, Luud de Brouwer en twee muurkranters van het eerste uur die ook nu nog anoniem willen blijven.

Bronnen en literatuur

Regionaal Archief Tilburg:
 Archief 668. Collectie muurkranten, 1978-1995.
 Archief 484. Gemeentebestuur Tilburg, inv. nr. 3100: Stukken betreffende het te voeren beleid t.a.v. muurkranten, 1978-1984.
 Archief 420. Collectie geluidsbanden en cassettes Tilburg, 1936-heden. CA-0096 Radio Tilburg: Tilburg BV 30-4-1988, 11.00-12.00 uur. Interview met Kees van Grinsven n.a.v. tien jaar muurkrant.

Privécollectie K.O.

Interviews met Jan Timmermans, Luud de Brouwer en twee voormalige muurkranters die anoniem willen blijven.

1 jaar muurkrant in Tilburg. Uitgave muurkrantorganisatie Tilburg 1979.

Hulp tegen de smeris, Uitgave Muurkrant Utrecht.
Het nieuws in eigen hand: stadskranten in Nederland (uitg. Trezoor, Utrecht, 1983).

De Tilburgse muurkrant. 'Het is geen hobby maar gedrevenheid', in: *WHEEZE*, jaargang 2, nummer 19.

W.A.J. Möller, *Openbaarheid tegen de muur. Een analyse van de Arnhemse Muurkrant als vorm van Perifere Openbaarheid* (1980).

Cock Gorisse red., *Tilburg, stad met een levend verleden. De geschiedenis van Tilburg vanaf de steentijd tot en met de twintigste eeuw* (Tilburg, 2001).

H.J.A. Hofland, *Een teken aan de wand. Album van de Nederlandse samenleving 1963-1983* (Amsterdam, 1983).

Frans Godfroy, Paul Kuypers, Rob Vermijs, 1969. *Opstand in het zuiden* (Utrecht, 2013).

Noten

- 1 Frans Godfroy, Paul Kuypers, Rob Vermijs, 1969. *Opstand in het zuiden* (Utrecht, 2013), p. 95
- 2 1969. *Opstand in het zuiden* (Utrecht, 2013), p. 127.
- 3 Ibidem, p.144-159.
- 4 Ibidem, p. 130-138.
- 5 Ibidem, p. 169.
- 6 W.A.J. Möller, *Openbaarheid tegen de muur. Een analyse van de Arnhemse Muurkrant als vorm van Perifere Openbaarheid* (1980), p. 48.
- 7 Möller, *Openbaarheid tegen de muur*, p. 48.
- 8 Propagandabrochure Muurkrant, *privécollectie K.O.*
- 9 Frans Godfroy, Paul Kuypers, Rob Vermijs, 1969. *Opstand in het zuiden* (Utrecht, 2013), p.169.
- 10 Brief muurkrant Tilburg aan Tilburgse organisaties en actiegroepen, d.d. 30 maart 1978, *privécollectie K.O.*
- 11 Stencil over de organisatie van de Tilburgse muurkrant z.d., *privécollectie K.O.*
- 12 *1 jaar muurkrant in Tilburg* (1979), p. 22.
- 13 De Tilburgse muurkrant. 'Het is geen hobby maar gedrevenheid', *Wheeze*, jaargang 2, nr. 19, p. 1.
- 14 De Tilburgse muurkrant, *Wheeze*, jaargang 2, nr. 19, p. 3.
- 15 Cursusbladen Maarschappelijke vaardigheden en technische vaardigheden, *privécollectie K.O.*
- 16 Brief van rechtswinkel stichting juridische ehbo aan de muurkrant d.d. 15 november 1978, *privécollectie K.O.*
- 17 Stencil enkele suggesties mbt het plakken van muurkranten, *privécollectie K.O.*
- 18 Brief aan het college van B&W van de leden van de Raad, d.d. 29 mei 1978, *Regionaal Archief Tilburg, Archief 484. Gemeentebestuur Tilburg, inv.nr. 3100: Stukken betreffende het te voeren beleid t.a.v. muurkranten, 1978-1984.*
- 19 Rapport over de muurkrant aan Hoofdcommissaris van Politie te Tilburg, d.d. 30 mei 1978, *Regionaal Archief Tilburg, Archief 484. Gemeentebestuur Tilburg, inv.nr. 3100: Stukken betreffende het te voeren beleid t.a.v. muurkranten, 1978-1984.*
- 20 Verslag bespreking 24 april 1981 Letschert met heren Donders en Santegoets iz. wederrechtelijk aanplakken en kladden, *Regionaal Archief Tilburg, Archief 484. Gemeentebestuur Tilburg, inv.nr. 3100: Stukken betreffende het te voeren beleid t.a.v. muurkranten, 1978-1984.*

Informanten gezocht!

Regionaal Archief Tilburg organiseert in 2015 een project over de Tilburgse actiecultuur. We zijn op zoek naar informatie en naar mensen die hierbij betrokken zijn geweest. Heb je materiaal, foto's of verhalen: stuur een mail naar astrid.de.beer@regionaalarchieftilburg.nl